

KATSAUKSET

Kirjastojen monet roolit keskiajalla ja uuden ajan alussa – katsaus kirjastohistorian menetelmiin ja nykysuuntauksiin

Miika Kuha & Susanna Niiranen

Kirjastot ovat olleet olennaisia tiedon säilyttämisen ja jakamisen kanavia erityisesti ennen internet- ja digiaikaa. Tällöin ne ovat osallistuneet yhtäältä historiallisen jatkuvuuden takaamiseen ja toisaalta tiedon uudelleen arvioimiseen. Kirjojen sisältämä informaatio vaikuttaa lukijoidensa tapaan ajatella ja omaksua uusia aatteita, jolloin kirjastoja voidaan pitää myös muutoksen katalyytteina. Käsikirjoituksilla ja painetuilla kirjoilla oli paitsi tiedonvälityksellistä arvoa myös symbolinen funktio: jälkimmäinen korostuu ylellisesti koristelluissa kirjoissa, jotka ovat kalliita käsityön taidenäytteitä, jopa luksusesineitä. Niillä osoitettiin korkeaa statusta ja rakennettiin ja ylläpidettiin omistajien identiteettiä (Merisalo 2003; Staiikos 2004–2012; Laine 2018).

Keskiajan ja uuden ajan alun kirjastoja tiedon välittäjinä ja säilyttäjinä tarkastelee tutkimusprojekti *Late Medieval and Early Modern Libraries as Knowledge Repositories, Guardians of Tradition and Catalysts of Change* (LaMeMoLi, vastuullinen tutkija professori Outi Merisalo, Suomen Akatemia ja Jyväskylän yliopisto, 2017–2021). Tutkimus jatkaa Merisalon johtamia Akatemia-projekteja *Books in Transition* (2008–2011) ja *Transmission of Knowledge in the Late Middle Ages and the Renaissance* (2013–2017), jotka selvittivät käsinkirjoitetun ja painetun kirjan roolia institutionaalisissa ja kulttuuris-yhteiskunnallisissa murroskohdissa ajanjaksolla 1200–1650. Kaikki tutkimusprojektit ovat olleet lähestymistavaltaan kirjahistoriallisia, eli niiden keskiössä on kirja kokonaisvaltaisesti ymmärrettynä – kirjahistoria tutkii kirjaa materiaalisena objektina, sen välittämän tekstin kannalta sekä lukijan ja lukemisen näkökulmasta.

Keskiajan ja uuden ajan alun kirjastoja on tutkittu niin instituutioiden, kuten luostareiden ja yliopistojen, kuin yksityishenkilöiden, perheiden tai sukujen kirjakokoelmien kautta (esim. Delatour 1998; Danzi 2005; Nuovo 2005; Manfredi 2010). Rajauksena on voinut olla myös maantieteellinen tai kulttuurinen alue, tietty tekstilaji, sukupuoli, painotalo tai kustantamo (esim. Vernet 1989; Rozzo 1994). Myös aiheeseen liittyviä ammatteja (kirjurit, kopistit, kuvittajat, kirjansitojat, kirjanpainajat, kaivertajat, kirjakauppiaat) on tutkittu laajalti (esim. Lowry 1979; Nuovo 2013). Kirjahistorian osa-alueista lukemisella on keskeinen merkitys ja Herbert Grundmannin *litteratus – illiteratus* -jaosta lähtien lukutaidon käsitteestä on keskiajan ja uuden ajan alun tutkimuksessa keskusteltu vilkkaasti (Grundmann 1958; Bäuml 1980 jne.) Lukemisen näkökulma on keskeinen, vaikka kirjaa voidaankin kes-

kiajan ja uuden ajan alun konteksteissa tarkastella lähes yksinomaan statusesineenä tai maagisena objektina, mitkä ovat täysin relevantteja lähestymistapoja materiaaliseen kirjahistoriaan (Skemer 2006; Niiranen 2014; Ockenström 2017). Lukemisen tutkiminen on kuitenkin usein haasteellista vanhemmassa kirjahistoriassa johtuen puutteellisista tai fragmentaarista lähteistä (Laine 2012).

LaMeMoLi tutkii kuuden tapaustutkimuksen kautta erityisesti kirjastojen vaikutushistoriaa, jota lähestytään kirjaston omistajien ja lukijoiden tuottamien metatekstien avulla. Projekti edustaa vertailevaa kirjastohistoriallista tutkimusta, joka kuvailee ja analysoi kirjastoja suhteessa muihin, yleensä ajassa ja paikassa läheisiin kirjakokoelmiin. *LaMeMoLi* pyrkii kuvaamaan laajempia kehityslinjoja diakronisesta näkökulmasta sekä maantieteellisesti laajaan katsantoon pohjaten. Projekti keskittyy taitekohtaan myöhäiskeskiajan ja uuden ajan alun välillä. Ajanjaksolle on leimallista kirjakokoelmien yleistymisen ja niiden laajentuminen sekä kirjamäärällisesti että kirjojen edustamiin genreihin katsoen. Uuden ajan alun kirjastot sisältävätkin huomattavasti enemmän kirjoja kuin niiden keskiaikaiset edeltäjät. Tästä juontui tiedonvälityksellisiä ja tiedon hallintaa koskevia ongelmia, joihin vastattiin kehittämällä kirjojen luettelointiin ja järjestämiseen käytettyjä menetelmiä. Kasvava kirjatutuoto ja julkisten kirjastojen perustaminen toivat kirjoja laajemman lukijakunnan ulottuville, mikä nopeutti ja demokratisoi tiedonvälitystä sekä synnytti vastareaktion kontrollimekanismeja, joista tunnetuin esimerkki on *Index librorum prohibitorum*, katolisen kirkon listat kielletyistä kirjoista (Walsby & Constantinidou 2013; Blair 2010; Maclean 2012).

Kirjastojen reseptio- eli vaikutushistorian tutkimusta edeltää kirjakokoelmien rekonstruktioon tähtäävä perustutkimus, joka selvittää kirjastoon sisältyneet teokset ja identifioi ja paikantaa ne kirjat, jotka ovat säilyneet nykypäivään. Rekonstruktio ja kirjojen myöhempien vaiheiden selvittäminen pohjautuu yhtäältä aikalaisten laatimiin, usein epätarkkoihin ja lakunaarisiin luetteloihin, toisaalta tietokantoihin ja katalogeihin, jotka kuvaavat säilyneitä kehtopainatteita ja 1500-luvun painoksia. Kirja liitetään tiettyyn kirjastoon tai keräilyyn *ex libriksen*, muiden omistajamerkintöjen tai tyyppillisen sidosasun perusteella.

Lähteiden kirjo on merkittävästi laajempi tutkittaessa kirjaston syntyhistoriaa, lukijakuntaa sekä kokoelman välittymistä nykyaikaan. Keskeisen lähderyhmän muodostavat suoraan keräilyjään kiinnittyvät aineistot kuten kirjojen etsimistä ja hankintaa koskevat kirjeet ja kirjanpito. Tiedot lukijoista, kirjastovierailuista ja kirjojen saatavuudesta ovat välittyneet monia reittejä esimerkiksi renessanssihumanistien kuvauksissa luostarikirjastojen kirja-aarteista. Kirjaston vaikutushistoriasta kertovat myös lukijoiden kirjoihin tekemät merkinnät, joiden tutkiminen antaa tietoa kirjan ja sen välittämän teoksen merkityksestä lukijakunnalle. Kirjastohistoriallista tutkimusta tukee lisäksi tekstihistoriallinen lähestymistapa, joka selvittää käsinkirjoitetun tai painetun kirjan välittämän tekstin suhdetta sen muihin versioihin.

Projektissa käytetty vertailuaineisto kattaa ajanjakson alkaen Monte Cassinon luostarikirjaston 1200-luvun historiasta ja päättyen firenzeläisen mesenaatin ja runoilijan, Giovanni Battista Strozzi il Giovanen (1551–1643) kirjakokoelmaan. Pohjoista kulttuuripiiriä edustavat Katariina Jagellonica ja hänen poikansa kuningas Sigismundin kirjat sekä Braunschweig-Lüneburgin herttua Juliuksen (1528–1598) *Bibliotheca Julia*, jonka pohjalle rakentui reformaation leviämisen ja vakiintumisen kannalta keskeinen Helmstedtin yliopiston kirjasto (1576–1810). Kansainvälinen tutkijajoukko käsittää yhdeksän jäsentä (ks. luetelo projektin tutkijoista artikkelin lopussa). Seuraavassa esittelemme kahta *LaMeMoLin* alaprojektia hieman tarkemmin.

Doge Leonardo Donà (1536–1612) kirjasto tyypillisenä Venetsian aatelin kirjastona

Venetsian aatelissukujen monisatavuotinen, muutamissa tapauksissa nykypäivään jatkuva historia on myötävaikuttanut ainutlaatuisen kulttuuriperinnön syntymiseen ja säilymiseen. Tästä ammentaa myös kirjahistoriallinen tutkimus, joka toistaiseksi kattaa ainoastaan vähäisen osan Venetsiassa tuotetuista painetuista ja käsikirjoitetuista kirjoista. Esimerkkinä niukalti tutkitusta lähderyhmästä ovat sadat 1400–1600-luvuilla laaditut käsikirjoitukset, jotka välittävät Venetsian historiaa kuvaavia kronikoita (Kuha 2017).

Myös Venetsian kirjastojen historiaan liittyy merkittäviä tutkimuksellisia aukkoja. Myöhäiskeskiajan Venetsiasta kehittyi painotaidon myötä yksi kirjatuotannon tärkeimmistä keskuksista, jossa tuotetut kirjat, tunnetuimpina Aldus Manutiuksen painokset antiikin klassikoista, levisivät halki Euroopan. Kirjatuotannon voimakas kasvu ja Venetsiaa hallitsevan aatelin, patriisien, vauraus kasvattivat kirjastoja. Venetsiaan syntyi kirjakokoelmia, jotka ylittivät kirjamäärässä Alppien pohjoispuolisen Euroopan kuninkaalliset kirjastot. Esimerkiksi Marin Sanudo, joka tunnetaan parhaiten monumentaalaisesta päiväkirjastaan, *Diarios*ta, keräsi arviolta 6500 teosta sisältäneen kirjakokoelman. Domenico Grimantin 15 000 kirjaa sisältänyt kirjasto oli aikakautensa laajin yhdessä Kristoffer Kolumbuksen pojan, Fernando Colónin Sevillaan keräämän kirjakokoelman kanssa (Zorzi 1987; Barzazi 2017).

Leonardo Donà kirjasto on tyypillinen Venetsian aatelin kirjakokoelma, joka heijastelee patriisiluokan keskeistä roolia tasavallan hallinnossa. Venetsian hallinto nojasi 1600-luvulle tultaessa edelleen perinteiseen virkakiertoon patriisien hoitaessa vuorollaan hallintotehtäviä liiketoimiensa ohessa. Myös Leonardo Donà, joka valittiin vuonna 1606 tasavallan päämieheksi dogeksi, keräsi kirjoja hallinnollisten toimiensa tueksi. Donà kirjakokoelmassa on merkillepantavaa historiantutkimuksen, eritoten ottomaanien Turkkiä käsittelevien teosten korkea osuus. Kirjastoon sisältyi lisäksi statuuttikokoelmia sekä merkittävä karttakokoelma. Teologian alaan kuuluva kirjallisuus oli myös hyvin edustettuna, mitä selittää osaltaan Donà keskeinen rooli tasavallan oikeusjärjestelmän puolustamisessa Paavi Paavali V:n julistettua Venetsian kirkonkiroukseen vuonna 1606 (Seneca 1959).

Leonardo Donà kirjaston synty ja myöhemmät vaiheet on dokumentoitu poikkeuksellisen hyvin. Keskeinen lähde on Donà omakätinen luettelo kirjoista, jota hän päivitti vuosikymmenten ajan uusia kirjoja hankittuaan. Luettelomerkintöjen vaiheittaista kertymistä osoittavat hienovaraiset musteen ja kynänpiirron erot, joiden perusteella luettelo voidaan jakaa kerrostumiin. Kirja-arkeologinen tutkimus piirtääkin tarkan kuvan kirjaston muodostumisesta, jonka historia heijastelee Donà vaihtuvia kiinnostuksen kohteita, hänen ostokäyttäytymistään sekä Venetsian kirjakaupan kehitystä. Donà hankki tuoreita painoksia, kuten useimmat 1500-luvun keräilijät, eikä hän pyrkinyt juurikaan täydentämään kokoelmaansa varhemmilla painoksilla, joiden välittämiseen erikoistuneita kirjakauppoja, antikvaaristen kirjakauppojen varhaisia edeltäjiä, alkoi syntyä juuri 1500-luvun lopun Venetsiassa. Käsikirjoitukset jäävät lukumäärältään painettujen kirjojen varjoon 1500-luvun kokoelmissa, mutta ne säilyttivät symbolista ja tiedonvälityksellistä arvoaan. Donà käsikirjoituskokoelmassa painottuu jälkimmäinen aspekti, mitä osoittaa käsikirjoitusten vaatimaton ulkoasu. Ne myös välittivät tietoja painettujen versioiden ulkopuolelta. Kirjastoon kuului esimerkiksi kopio Aeneas Silvio Piccolominin, tulevan Paavi Pius II:n, historiategokseen *Commentarii rerum memorabilium* alun perin sisältyneestä Venetsian historiaa käsittelevästä osasta, joka jätettiin pois sen painetusta versiosta[1].

Kuvaa Donà kirjaston muodostumisesta täydentävät yksityiskohtaisesta kirjanpidosta

ja päiväkirjasta saatavat tiedot sekä kokoelmaan kuuluneet teokset. Donàn suhdetta kirjoihin ja hänen lukutottumuksiaan valottavat lisäksi muistiinpanot, joita hän laati lukemistaan kirjoista. Leonardo Donàn kirjakokoelma säilyi osana Donà-, myöhemmin Donà dalle Rose -suvun kirjastoa, johon kuuluneet käsikirjoitukset sekä osa suvun arkistoa lahjoitettiin vuonna 1881 Venetsian Museo Correr -kirjastolle. Osa kirjastoon kiinnittyvistä asiakirjalähteistä on edelleen Donà dalle Rose -suvun hallussa.

Jagellojen kirjat Pohjoismaissa

Monet Puola-Liettuaa hallinneista Jagello-suvun hallitsijoista olivat myös bibliofiilejä. Eri-tyisesti Sigismund I 'Vanha' (1467–1548) ja hänen poikansa Sigismund II August (1520–1572) tunnetaan mittavista kirjakokoelmistaan. Sigismund II Augustilla oli kirjastot sekä Krakovassa että Vilnassa, ja hän lähetti agentejaan Länsi-Eurooppaan kirjaostoksille, olivathan kirjat myös tapa korostaa hallitsijan statusta ja identiteettiä. Lisäksi kirjahankintojen oli tarkoitus osoittaa Puola-Liettuan suuntautumista länteen (Hartleb 1928; Nowakowska et al. 2019).

Vilnan kirjasto käsitti yli 4000 nidettä ja se oli laajempi kuin Krakovassa sijainnut kuninkaallinen kirjasto. Sigismund II August testamenttasi kirjat Vilnan jesuiittakollegiolle. Kun opinahjosta tuli yliopistoa vastaava akademia vuonna 1579, sen kirjasto oli Liettuan merkittävien. Sotien seurauksena kirjat siirrettiin Königsbergiin, Itä-Preussiin, missä osa kokoelmasta joutui ruotsalaisten ryöstämäksi. Tämä kokoelma oli yhtenä perustana Uppsalan yliopiston kirjastolle, joka syntyi Kustaa II Aadolfin lahjoituksesta vuonna 1620. (Vladimirovas 1958; ks. myös Trypućko 2007).

Kun Sigismund I 'Vanhan' tytär ja Sigismund II Augustin sisar Katariina Jagellonica (1526–1583) avioitui Vaasa-sukuisen prinssi Juhanan kanssa, toi hän mukanaan ensin Suomen herttuakuntaan ja myöhemmin muualle Ruotsiin myös palan katolisten Jagellojen kirjallisuutta. Katariinan tiedetään omistaneen Suomen herttuattarena ja Ruotsin kuningattarena lähinnä uskonnollista kirjallisuutta[2].

Hänen myötäjäistensä yhteydessä mainitut rukouskirjat ovat kadonneet, mutta kiinnostavaa on, että katolisen kuningattaren omistuksessa oli myös David Chytraeuksen *Historia Augustanae Confessionis*, joka käsittelee luterilaisen opin perusteita. Käsinkirjoitetut merkinnät teoksessa eivät kuitenkaan ole paleografisen analyysin perusteella Katariinan, vaan myöhäisempää perua, joten varmuudella ei voi sanoa, lukiko Katariina ylipäätään koko kirjaa (Nowakowska et al. 2019).

Katariina Jagellonica vaikutti myös poikansa Sigismundin kasvatukseen, mitä varten kirjoja tuotattiin Puola-Liettuasta ja muualta katolisesta Euroopasta. Sigismundin nuoruuden kirjoja Ruotsissa voidaan tutkia muun muassa kuninkaan kirjeenvaihdon ja hänen tekemiensä pedagogisten harjoitusten perusteella. On mahdollista, että näitä kirjoja olisi myöhemmin päätenyt mannermaalle Sigismundin mukana: Sigismund tuli valituksi Puolan kuninkaaksi vuonna 1587. Puolassa hänet tunnetaan hallitsijanimellä Sigismund III. Lopullisesti Sigismund jätti Ruotsin 10 vuotta myöhemmin tultuaan syrjäytetyksi Ruotsin valtaistuimelta.

Alaprojekti identifioi ja luetteloi niitä Katariinan ja Sigismundin kirjoja, jotka jäivät pohjolaan. Kirjoja säilytetään Uppsalan lisäksi useissa pohjoismaisissa kirjastoissa muun muassa Lundissa, Kööpenhaminassa ja Turussa. Lisäksi alaprojekti pohtii näiden kirjojen ja ylipäätään sotasalaani saatujen kirjojen kulttuurista roolia Ruotsin pyrkiessä eurooppalaiseksi suurvallaksi 1600-luvulla (Kawecka-Gryczowa 1988; Walde 1916–1920).

Viitteet

- [1] Venetsia, Biblioteca del Museo Correr, Provenienze Diverse c. 2735/2, *Inventario de libri stampati et scritti a mano*.
- [2] Tukholma, Slottsarkivet, Kungliga och furstliga personers enskilda egendom. Hertig Johans och hertiginan Katarinas egendom på Stockholms slott 1563–1564, *Inventarier*.

Kirjallisuus

- Barzani, Antonella 2017. *Collezioni librerie in una capitale d'antico regime. Venezia secoli XVI-XVIII*. Roma: Edizioni di Storia e Letteratura.
- Blair, Ann 2010. *Too Much to Know: Managing Scholarly Information before the Modern Age*. New Haven: Yale University Press.
- Bäumel, Franz H. 1980. Varieties and Consequences of Medieval Literacy and Illiteracy, *Speculum* 55(2), 237–265.
- Danzi, Massimo 2005. *La Biblioteca del Cardinal Pietro Bembo*. Genève: Librairie Droz.
- Delatour, Jérôme 1998. *Une bibliothèque humaniste au temps des guerres de religion. Les livres de Claude Dupuy d'après l'inventaire dressée par le libraire Denis Duval (1595)*. Paris: École de chartes.
- Grundmann, Herbert 1958. Litteratus - illiteratus. Der Wandel einer Bildungsnorm vom Altertum zum Mittelalter. *Archiv für Kulturgeschichte* 40, 1–65.
- Hartleb, Kazimierz 1928. *Biblioteka Zygmunta Augusta. Studium – dziejów kultury królewskiego dworu*. Lwów: Towarzystwo Miłośników Książki.
- Kawecka-Gryczowa, Alodia 1988. *Biblioteka Ostatniego Jagiellona*. Pomnik Kultury Renesansowej. Ossolineum. Wrocław etc.
- Kuha, Miika 2017. *Transmission of Knowledge in Venetian Fourteenth-Century Chronicles*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Laine, Tuija 2012. Lukemisen tutkimus kirjahistorian haasteena. *Tieteessä tapahtuu* 30(6), 19–23.
- Laine, Tuija 2018. *Kirjahistorian perusteet ja tutkimus*. Helsinki: Kansalliskirjasto ja Suomen kirjahistoriallinen seura ry.
- Lowry, Martin 1979. *The world of Aldus Manutius: business and scholarship in Renaissance Venice*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Maclean, Ian 2012. *Scholarship, Commerce, Religion. The learned book in the age of confessions, 1560–1630*, Cambridge Mass-London: Harvard University Press.
- Manfredi, Antonio (toim.) 2010. *Storia della Biblioteca Apostolica Vaticana, Vol. 1, Le origini della Biblioteca Vaticana tra Umanesimo e Rinascimento (1447–1534)*. Città del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana.
- Merisalo, Outi 2003. *Manu scripta. Länsimaisen kirjan historia keskiajalla (500–1500)*. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Niiranen, Susanna 2014. At the Crossroads of Religion, Magic, Science and Written Culture. Teoksessa Classen, Albrecht (toim.), *The Role of Textual Amulets in Medieval Healing*. Berlin: De Gruyter, 290–313.
- Nowakowska, Natalia, Ilya Afanasyev, Stanislava Kuzmova, Giedre Mickunaite, Susanna Niiranen & Dusan Zupka (tulossa 2019), *Dynasty in the Making: the Jagiellonians (1386+)*.
- Nuovo, Angela (toim.) 2005. *Biblioteche private in età moderna e contemporanea. Atti del convegno internazionale, Udine, 18–20 Ottobre 2004*. Milano: Bonnard.
- Nuovo, Angela 2013. *The Book Trade in the Italian Renaissance*, translated by Lydia G.

- Cochrane. Leiden: Brill.
- Ockenström, Lauri 2017. *Demons, Illness, and Spiritual Aids in Natural Magic and Image Magic*. Teoksessa Bhayro, Siam & Rider, Catherine (toim.), *Demons and Illness from Antiquity to the Early-Modern Period*. Leiden: Brill, 291–312.
- Rozzo, Ugo 1994. *Biblioteche italiane del Cinquecento tra Riforma e Controriforma*. Udine: Arti grafiche friulane.
- Seneca, Federico 1959. *Il Doge Leonardo Donà. La sua vita e la sua preparazione politica prima del dogado*. Padova: Antenore.
- Skemer, Don C. 2006. *Binding Words. Textual Amulets in the Middle Ages*. University Park: The Pennsylvania State University Press.
- Staikos, Konstantinos 2004–2012. *The History of the Library in Western Civilization, voll. 1–6*. New Castle, Delaware: Oak Knoll Press.
- Trypućko, Józef 2007. *The Catalogue of the Book Collection of the Jesuit College in Braniewo held in the University Library in Uppsala*. Extended and completed by Michał Spandowski, edited by Michał Spandowski, Sławomir Szyller. Vol. 1. Introduction. Manuscripts. Incunabula. Vol. 2. The 16th and 17th Century Books. Vol. 3. Indexes. Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis XLI. Warszawa, Uppsala.
- Walsby, Malcolm & Constantinidou, Natasha (toim.) 2013. *Documenting the Early Modern Book World: Inventories and Catalogues in Manuscript and Print*. Leiden: Brill.
- Vernet, André (toim.) 1989. *Histoire des bibliothèques françaises, Tome 1, Les bibliothèques médiévales du VIe siècle à 1530*. Paris: Éditions du Cercle de la Librairie.
- Vladimirovas, Levas 1958. *Vilniaus universiteto biblioteka*. Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla.
- Zorzi, Marino 1987. *La Libreria di San Marco. Libri, lettori, società nella Venezia dei Dogi*. Milano: Arnoldo Mondadori Editore.

Projektin tutkijat

- Lorenzo Amato (post doc -tutkija, University of Tokyo/Jyväskylän yliopisto)
- Benjamin Hübbe (post doc -tutkija, Jyväskylän yliopisto/Freie Universität Berlin)
- Miika Kuha (post doc -tutkija, Jyväskylän yliopisto)
- Jakub Kujawiński (tutkija, Helsingin yliopisto/ Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
- Outi Merisalo (vastuullinen tutkija, Jyväskylän yliopisto)
- Giovanna Murano (tutkija, Firenze)
- Susanna Niiranen (tutkija, Jyväskylän yliopisto)
- Marianne Pade (tutkija, Accademia di Danimarca/Aarhus Universitet)
- Bernd Roling (tutkija, Freie Universität Berlin)

Lisätietoja projektin internetsivulla: <https://staff.jyu.fi/Members/merisalo/lamemoli>

FT Miika Kuha työskentelee tutkijatohtorina Jyväskylän yliopiston kielten ja viestinnän laitoksella.

FT, dos. Susanna Niiranen työskentelee Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella yliopistotutkijana, kunnes siirtyy LaMeMoLin tutkijaksi Jyväskylän yliopiston kielten ja viestinnän laitokselle kesällä 2019.